

IDEGEN EREDETŰ SZAVAINK

R Á C Z E L E O N Ó R A

IDEGEN EREDETŰ SZAVAK, AVAGY IDEGEN SZAVAK ÉS JÖVEVÉNYSZAVAK

Kosztolányi Dezső akképpen vélekedett, hogy az idegen szó hosszabb idejű használata az adott szó jövevényszóvá válását eredményezi. Efelől azonban kétségeink lehetnek, hiszen hosszú ideig használta nyelvünk pl. az *appetitus*, az *univerzitás*, a *nótárius* és a *fortuna* szavakat, de mára ezek a szavak a szókincs peremére szorultak. Más szavak viszont, mint pl. az *atom*, *film*, *rádió* és *sport* a magyar szókincs nélkülözhetetlen tagjai.

Bence István arra a megállapításra jutott, hogy „a jövevényszavak köznyelvek, az idegen szavak ellenben nem”.¹ E szerint egy szó idegen voltát használati köre szabja meg. Az a szó tehát, amely széles körben ismeretes és használatos jövevényszónak számít (pl. *malter*, *lakáj*, *óccán*, *kadét*, *balkon* és a *divatszavak*), a különböző szakterületek szavai pedig az idegen szavak kategóriájába tartoznak. Tudjuk viszont, hogy a szó gyakori használata adott esetben elsődlegesen a nyelvbe való beolvadást segíti elő, és nem azt jelzi, hogy idegen szóval van-e dolgunk vagy sem.

Zolnai Gyula az idegen szavak kapcsán a nyelvérzékre hivatkozik. A művelt ember megérzi, hogy mely szó idegen eredetű. Ez a vélemény viszont annak a veszélyét hordozza magában, hogy különböző személyek különböző kategóriákba sorolhatják ugyanazt a szót. Azok számára, akik gyakran használják az adott szót, elhalványulhat az idegen jelleg, míg mások számára a szó idegenként csenghet. Az ösztönös érzést ez esetben a tanultság is befolyásolhatja.

Tolnai Vilmos a magyar nyelv hangtörvényeihez alkalmazkodott, meghonosult idegen szavakról (*brat* – *barát*, *schlecht* – *selejt*) és a magyar hangtörvényekhez még nem alkalmazkodott, ún. kiküszöbölendő idegen szavakról szól. E szerint a megállapítás szerint minden olyan szó, melyet magyarosan ejtünk, jövevényszónak tekinthető. Vannak továbbá olyan idegen szavak, ame-

lyek magyaros hangalakúak (pl. atom, garázs). A hangalak tehát nem lehet választóvonal az idegen eredetű szavak között.

Fábián Pál megállapítja, hogy egy szónak valamely nyelvből egy másikba való átkerülése természetes jelenségnek számít. Tágabb értelemben idegen eredetű szó tehát minden olyan szó, amely idegen hatást tükröz. Fábián Pál különbséget tesz továbbá azok között a szavak között, amelyek beépültek az átvevő nyelvbe (jövevényszavak) és azok között, amelyek harcolnak megmaradásukért (idegen szavak). Egy bizonyos idő múltán azonban az idegen szavak is meghonosodhatnak, és éppen ezért nem jövevény és idegen, hanem idegen eredetű szavakról beszélhetünk, amelyek a meghonosodás különböző fokán állnak. Fábián Pál még a következőkre hívja fel a figyelmet: „Az idegen szavak vizsgálatakor a fogalmat, annak a társadalom tudatában elfoglalt helyét, szerepét, fontosságát, értékét is meg kell vizsgálnunk akkor, amikor eldöntjük egy szó idegen vagy meghonosult voltát, s figyelemmel kell lennünk a szó alakjára is.”²

Az idegen szavakról talán a *Nyelvművelő kézikönyv*ben található meg a legteljesebb definíciót. Azzal bővíti ki a Fábián-féle meghatározást, hogy kijelenti: Az átvétel időpontja nem döntő fontosságú, a jövevény- és idegen szók nem határolhatók el egyértelműen.

AZ IDEGEN SZAVAK ELTERJEDÉSÉNEK OKAI

Az idegen szavak elterjedésének egyik oka a tudomány és a technika fejlődése. Az új tudományágak új fogalmakat igényelnek. Az új fogalmakat pedig egyre inkább nemzetközi szavakkal jelölik. Ilyenek pl. a *televízió, transzistor, komputer, hardware, software, lézer, radar, izotóp, konténer, szupermarket, antibiotikum, marketing* stb. szavak. Ezek közül egyeseknek magyar megfelelőjük is (pl. komputer – ’számítógép’, design – ’formatervezés’, frizsider – ’hűtőszekrény’), de az idegen kifejezés mégis elterjedtebb. Találkozunk azonban olyan idegen szavakkal is, amelyek nyelvünkben a magyar megfelelők hiánya miatt honosodnak meg. Ilyenek pl. az infrastruktúra, image, szlogen stb. szavaink. A szaktudományok és egyéb szakterületek gyakran ezért is alkalmaznak idegen, ill. nemzetközi kifejezőeszközöket, mert azok egyértelműek, jelentésárnyalatok nélküliek. Ennek a folyamatnak viszont negatív vetülete is van. A különböző szakterületek terminológiája gyakran csak a beavatottak számára érthető. Az is tény azonban, hogy a nemzetközi viszonylatokhoz is alkalmazkodnunk kell.

Az idegen szavak elterjedését gyakran a közöny és a kényelmesség is befolyásolja. A fordítók sokszor anélkül veszik át az idegen szót, hogy magyar

megfelelőt alkalmaznának. Az időbeli korlátok is kihathatnak a fordítások minőségére, de a fordító hozzáértése is igen fontos tényező.

Az okok közé tartozik a tájékozottságnak és a műveltségnek a fitogtatása és az ezzel párosuló nagyképűség. Az idegen szavak használatában való tet-szelgés ellenszenvet és érdektelenséget is kiválthat a kommunikációs partnerben.

Az is előfordulhat, hogy az idegen szó az anyanyelvi műveltség hiányában kerül nyelvünkbe. Ez leginkább az idegen szó hibás írásában és ejtésében nyilvánul meg. E mögött a jelenség mögött félműveltség is meghúzódhat, és ez még inkább veszélyes a hallgatóságra nézve.

Sokak szerint a nyilvánosság előtti szereplést vagy a hivatalos ügyekben való állásfoglalás értékét a nyakatekert mondatok és az idegen szakkifejezések teszik értékesebbé. Ez a jelenség azon a tévhiten alapul, hogy a tudományos megalapozottságot az említett tényezők biztosítják.

Az idegen szavak terjedésének egyik fő forrása a napisajtó, amely gyakran a nyelvi divatok utánzására törekszik. A tömegek számára hozzáférhető információ és ezzel együtt az idegen szavak helytelen használata gyorsan terjed.

CSOPORTOSÍTÁSOK, NÉZŐPONTOK

Fábián Pál szerint a jövevény- és idegen szavak között számos átmeneti kategória létezik, hiszen a nyelvünkbe került idegen szavak csak fokozatosan válnak jövevénytiszavakká. Fábián Pál a következő kategóriákat különíti el:

1. Az első csoportot azok a jövevénytiszavak képezik, melyek már meghonosultak, és idegen eredetüket csak a kutatómunka igazolja. Ilyenek pl. a kilincs, piac, torony, lámpa, iskola szavak.

2. A második csoportba azok a szavak tartoznak, amelyeknek nincs magyar megfelelőjük. Ezek a lényeges fogalmakat jelölő szavak állnak a legközelebb a jövevénytiszavóvá váláshoz (pl. *óceán, rádió, hormon, benzin, aszfalt, parkett* stb.). Számos származékszót és összetélt alkotnak (pl. *rádió, rádiózik, rádiózás, rádióállomás*). Az ilyen típusú szók amiatt nem minősíthetők jövevénytiszavónak, mert idegen származásuk tudata a nyelvet beszélőkben elevenen él. „Ezenkívül az idézett szavak általában nem régiek, az idő próbáját nem állották ki.”³

3. Fábián Pál szerint külön kategóriát alkotnak azok az idegen szavak, melyek helyett magyar megfelelőt javasolnak. A magyar megfelelő azonban nem szorítja ki az idegen szót, mert más jelentéssel él tovább. Közismert pl., hogy a *sport* szó a különféle sportágak gyűjtőneve (vívás, úszás, labdarúgás, sakk stb.). A helyette javasolt *testedzés* szóval azonban nem azonos jelentésű. A *testedzés* csupán a sport része lehet, de ez sem szükségszerű, tehát lehetetlen

a felcserélődésük. Ebbe a kategóriába tartoznak még pl. a poétika – 'költészettan', probléma – 'kérdés', dráma – 'színmű', tragédia – 'szomorújáték', akta – 'ügyirat' szavak, melyek csak ritkán felcserélhetők. Az idézett példák külön kategóriaként való szemléltetését az teszi indokolttá, hogy a magyar megfelelő bizonyos fokig gátolja az idegen szó meghonosodását.

4. Fábíán Pál külön kategóriába sorolja azokat az idegen szókat, melyeket a velük azonos jelentésű magyar megfelelőikkal együtt használunk (pl. *élettan* – *biológia*, *mértan* – *geometria*). E fogalmak harcot vívnak egymással a fennmaradásukért. Megtörténhet, hogy a magyar szó javára dől el a harc (pl. *irodalom* – *literatúra*, *egyetem* – *univerzitás*), de a fordított változásra is találhatunk példákat (*biológia* – *élettan*, *dialektus* – *nyelvjárás*, *telefon* – *távbeszélő-készülék*).

5. Olyan szavakkal is találkozhatunk a magyar szókincsben, melyeknek nincs magyar megfelelőjük (pl. *rizs*, *bár*, *flört*, *grill*). Mivel nem olyan fontos fogalmakat jelölnek, mint az előzőekben tárgyaltak, idegen alakjuk is könnyebben megmarad.

6. Új csoportot alkotnak a nem köznyelvi idegen szavak. Ilyenek pl. *spárherd*, *eszcajg*, *fater*, *kokedli*, *flanc* stb. Ide sorolhatók az olyan idegen eredetű argó szavak is, mint pl. a *melő*, *lővé*, *dumál*, *szajré* stb.

7. A nyelvünkbe frissen bekerülő idegen szavak egyértelműen idegen eredetre utalnak. Ilyen szavak ma főleg az angolból kerülnek nyelvünkbe.

Grétsy László és Ladó János a szükséges jó, a szükséges rossz és a szükségtelen idegen szavak között tesznek különbséget. *Szükséges jónak* azok az idegen szavak nevezhetők, melyeknek nincs magyar megfelelőjük, de hangalakilag beilleszkednek nyelvünk rendszerébe (pl. *bázis*, *kantin*, *kűr*, *norma*, *márka*, *rádió*, *téma* stb.). Ide tartoznak még a különleges stílusértékkel rendelkező szavak is (pl. *csuszpájz*, *praktika*, *susztter* stb.). Ugyancsak ide sorolhatók azok az idegen szavak is, melyek a magyar megfelelőikkal egyenértékűek (pl. *autó* – *gépkocsi*, *fotó* – *fénykép*). A szükséges rossz kategóriáját azok a szavak alkotják, amelyek nem illenek nyelvünkbe, de használják őket, mivel nincs magyar megfelelőjük (*infrastruktúra*, *bár* stb.). Grétsy László és Ladó János azokat az idegen szavakat tartja szükségtelennek, melyeket magyar megfelelőik is helyettesíthetnek (pl. *komputer* – *számítógép*, *stewardess* – *légikisasszony*).

Kiss Lajos az idegen szavakhoz eredetük, használati közegük és szükségességük szempontjából közelít. Ernst Tappoletet idézi, aki szükségességük alapján a luxus jövevényszókat és a szükségletet kielégítő jövevényszókat különíti el.

1. A luxus jövevényszavak affektív jellegű szinonimák, amelyek nélkülözhetők is volnának, hiszen mellettük vagy helyettük léteznek bizonyos megnevezések. Ilyennek számított a magyarban a latin *templum* mintájára létrejött,

az egyházat helyettesítő *templom* szavunk. Moór Elemér ezt a kategóriát a főlegesen jövevényszavak, ill. az idegen nyelvi pótszavak kifejezéssel illeti.

2. A szükségletet kielégítők azok a szavak, amelyek oly módon kerülnek a nyelvbe, hogy új fogalom vagy tárgy kerül a nyelvközösség szókincsébe, ill. ismeretanyagába. Ez utóbbi csoport a műveltségű újabb két fajtáját különíti el aszerint, hogy kapcsolatosak-e a létrehozott anyagi és szellemi értékkel.

a) Ily módon a vadon élő állatok és növények nevei, valamint a térszíni formák megnevezései azt jelzik csupán, hogy a nyelvközösség új környezetbe került, a műveltség fokát azonban nem tükrözik. Ebbe, a *műveltségi szempontból semleges csoportba* tartoznak pl. egyes török (*homok, kökörtörök, bölény*) és egyes szláv (*borostyán, jegenye, szikla*) jövevényszavak.

b) A kölcsönzött műveltségű szavak ezzel szemben a közösség fejlődését, műveltségi szintjét, a földművelésből, állattenyésztésről, technikai és tudományos vívmányokról, valamint egyéb szakterületek ismereteit közvetítik. Ilyenek pl. a szláv *kapál, király, pénz, vitorla*, a német *farsang, polgár, céh, prém, borbély*, vagy a latin *iskola, ceruza, ostya, patika* szavaink.

Azok a szavak, melyeket több nyelvközösség együttesen alakít ki, Zolnai Gyula szerint két csoportba oszthatók: a vándorszavak és a nemzetközi szavak csoportjára.

Nem minden idegen és jövevényszó tekinthető vándorszónak, hiszen a csoport sajátossága abban rejlik, hogy a szót különböző nyelvközösségek különböző módon formálják, míg végül a vándorló szó visszatér abba a nyelvközösségbe, ahonnan elindult (természetesen megváltozott formában). Így pl. a magyar *tárkony* szó etimológiailag azonos a francia *estragon* szóval, a magyar *narancs* a francia *orange* szóval, a magyar *szekrény* az angol *shrine* szóval, a magyar *város* a délszláv *varoš* szóval stb.

A nemzetközi szavak viszont „azoknak a szavaknak végtelen sora, melyeknek az európai művelődési viszonyok egymásra gyakorolt határai tükröződnek, melyek szülőföldjét alig lehet megállapítani, melyeknek az a rendeltetésük, hogy mindenütt otthon legyenek, melyek megalkotásában majdnem egyenlő részt vállal minden nép, s melyekre ennél fogva sem a német, sem a francia, sem az angol vagy latin görög megjelölés nem illik, hanem leghelyesebben európaiaknak volnának nevezhetők”.⁴

Ide sorolhatók pl. az *expressz, luxus, telegráf, gramofon, esztétikus, múzeum, centrum, atom, protekció* stb. szavak. Ezek a példák azt szemléltetik, hogy a nemzetközi szavak hogyan alkalmazkodnak az azokat átvevő nyelv hangtani és alaktani szabályaihoz. Kiss Lajos a nemzetközi szókat végül a jövevényszókkal hozza összefüggésbe, melyek a televízió, a rádió és a sajtó révén széles körben használatosak. A nemzetközi szavak tehát nemzetközi fontosságú fogalmakat jelölnek, jelentésükben és íráskéjükben hasonlóságot mutatnak,

valamint a világnyelvek közül legalább háromban megtalálhatók – állítják a tüzetesebb tanulmányt végzők.

Amint látjuk, Kiss Lajos a jövevényszókat bontja fel, az idegen szókat csak mellékesen említi. Az is megállapítható, hogy a témakör kategorizálásában a szavak használati közege, szükségszerűségük, a nyelvek közötti kulturális kapcsolat, ill. az anyagi és szellemi értékek továbbadása a mérvadó momentum.

A *Nyelvművelő kézikönyv* eredetük szerint, valamint aszerint csoportosítja az idegen szókat, hogy a nyelvi rendszer melyik egységébe tartoznak.

Az eredetük szerinti kategorizálásban a latin, a német, a szláv, az orosz, a román és az angol magyarra gyakorolt hatását emeli ki. Azok közismertek, ezért erre külön nem térek ki.

A nyelvi rendszer egységei, ill. a nyelvi szintek szerint hangtani, szóképzleti, frazeológiai, nyelvtani, alaktani és mondattani idegenszerűségeket különbözteti meg. Ezek közül a szóképzleti és alaktani idegenszerűségekkel foglalkoztam az eddigiek folyamán. A *Nyelvművelő kézisztár* a csoport- és szaknyelvek, valamint az írott és beszélt nyelvi stílusok idegenszó-használatára is felhívja a figyelmet.

A *Nyelvművelés és beszédtechnika* című nyelvművelő kézikönyv Fábián Pál kategorizálására alapoz azzal, hogy a már említett 5. pontot kibővíti azokkal a szakmai idegen szavakkal, melyeknek nincs magyar megfelelőjük (pl. *cellulóz*, *radar*, *freskó*, *katalizátor* stb.). Szól még – ugyancsak az idézett kategória kapcsán – a korokat, népeket felidéző, ún. környezetfelidéző szavakról is, mint pl. a *gondola*, *piramis*, *meccset*, *láma*, *tájjun* stb.

Bartha Csilla *Megjegyzések a lexikai kölcsönzésről* című tanulmányában a nyelvhasználatban bekövetkező szókölcönzés felől közelíti meg az idegen szavak kérdését.

A kölcsönszavak aszerint csoportosíthatók, hogy beépülésükben milyen változatosságot mutatnak. Az angol eredetű szavakra helyezvén a hangsúlyt, Bartha Csilla azokat a lexémákat tekinti kölcsönszóknak, melyeknek a szótövéük angol; másrészt viszont a fonológiai, morfológiai és szintaktikai integráltságnak is fontos szerepet tulajdonít. Ilyenek pl. a bördépárdi – 'születésnapj összejövetel', elmuffol – 'elköltözik', megszévol – 'megtakarít') szavak. Kontra is ezt az irányelvet követi, amikor a direkt kölcsönzések (nincs morfemikus helyettesítés, a vevő az átadó nyelv modelljét követi), a hibrid kölcsönzések, és az indirekt kölcsönzések (idegen szó helyett tükörszók kerülnek az átvevő nyelvbe) kategóriáit különíti el. Ezt a megkülönböztetést követi Bartha Csilla is. A kölcsönszavakról már volt szó, ezért a további kategóriákat kell megismernünk.

A hibrid kölcsönszavak összetett szavak vagy szókapcsolatok, melyeknek angol nyelvi modelljük van. Egyik tagjuk helyettesítéssel, a másik átvétellel

került nyelvünkbe (pl. szenes főresz – 'szenes kazán', nőrszlány – 'ápolónő', bördnév – 'keresztnév').

A jelentéskölcsönzés szintén angol nyelvi modell alapján történik. Ezek a szavak kódolt alakjukban elemei a magyar szókinsznek, jelentésük pedig megegyezik az idegen nyelvű jelentéssel (kompánia – 'vállalat', szalon – 'kocsmá', hall – 'székház' stb.). A tükörszók fordítás útján jöttek létre (pl. mozház – 'moviehouse', törvényes levél – 'legal letter' stb.), tehát ez esetben is a jelentésbeliségen van a hangsúly.

Mint láthatjuk, az első két kategória a nem hivatalos beszélt köznyelvekre vonatkozik.

ÁTFEDÉSEK, ÖSSZEFÜGGÉSEK

Ha tüzetesebben megvizsgáljuk a leírtakat, kisebb-nagyobb átfedéseket vehetünk észre. Az is szembeötlő, hogy különböző megközelítési módokkal találkozunk.

Véleményem szerint Fábíán Pál kategóriái alkalmas kiindulópontot képezhetnek, hiszen az általa felsorolt kategóriák valamelyike szinte minden felosztásban jelen van.

Fábíán Pál a magyar megfelelő és a hétköznapi nyelvhasználat felől közelíti meg a témakört. Grétsy László és Ladó János szintén a magyar megfelelőt veszi kiindulópontul, de a stílusértéket sem tartják elhanyagolandónak. Az elmondottakból természetesen következik, hogy e két esetben több átfedés is felfedhető. Pl. a szükséges jó szavak kategóriája azonos a lényeges és kevésbé lényeges fogalmakat jelölő, magyar megfelelő nélküli szavakkal (Fábíán, 2. és 5. pont). Összefüggést látok a szükséges rossznak tekinthető és a nyelvünkbe frissen bekerülő idegen szavak között is (Fábíán, 7.). Bartha Csilla közvetlen kölcsönzés és jelentéskölcsönzés nevű kategóriái szintén a Fábíán-féle 7. ponttal azonosíthatók. Átfedések vannak még a Fábíán-féle 3. pont és a Grétsy–Ladó-féle magyar megfelelőikkel is helyettesíthető szavak, valamint a Fábíán-féle 4. pont Grétsy–Ladó-féle magyar megfelelőikkel egyenértékű szavak között. A két kategorizálás megnevező fogalmaiban, valamint abban tér el egymástól, hogy Fábíán Pál kissé részletesebb áttekintést alkalmaz.

Kiss Lajos a nyelvek közötti kulturális kapcsolatokat (anyagi és szellemi értékeket tárgykörökre bontva), az idegen szavak használati közegét és szükségyszerűségét veszi alapul. A kölcsönzött műveltségű szavak megegyeznek egyrészt a magyar megfelelő nélküli, fontos fogalmakat jelölő szavakkal (Fábíán, 2.), másrészt viszont a jelentéskölcsönzéssel nyelvünkbe kerülő idegen szókategóriájával (Bartha Csilla kategóriája).

Bartha Csilla kategóriái képezik a – számomra – legújabb álláspontot és ismereteket az idegen szavak kapcsán. A lexika csoportosítása alaktani vonatkozások, fonológiai és morfológiai integráltság, valamint a keletkezés módja (angol nyelvi modell alapján) szerint történik. Azt is láthattuk, hogy ebben a megközelítésben jelenik meg leginkább szinkronikus megközelítésben a jelen nyelvéllapotra gyakorolt angol nyelvi hatás. Csupán a tükörszók kategóriája tükrözi a hagyományos megközelítést.

A *Nyelvművelő kézikönyv* anyagából a csoport- és szaknyelvek idegen szóhasználata kötődik leginkább e témához. A szaknyelvek összefüggést mutatnak – habár nem tekinthetők azonosnak – az ún. kölcsönzött műveltség-szókkal, a nemzetközi szókkal és az ún. szakmai idegen szókkal (*Nyelvművelés és beszédtechnika*).

HOGYAN ILLESZKEDNEK AZ IDEGEN SZAVAK NYELVTANI RENDSZERÜNKBE?

Tudjuk, hogy az idegen szavak legtöbbször vegyes hangrendűek, ezért toldalékolásuk sokszor kétségeket állít elénk. Papp Ferenc szerint nehezen illeszkednek be nyelvünkbe az *-l*, *-n*, *-r* hangokra végződő, vegyes hangrendű főnevek: dzsungel, bitumen, vatin, sóder stb. Ha az idegen szó a magyartól eltérő hangra vagy hangkapcsolatra végződik, akkor kötőjellel kapcsoljuk a toldalékot a szóbeli ejtés alapján.

Az idegen eredetű névszók többnyire az egyalakú tőtípusba tartoznak, ezért ragozásuk ugyanúgy történik, mint a magyar szavaké. Kivételt képeznek azonban az *-a*, *-e* végű névszók, amelyek többalakú tőtípusok, mivel változtatják a tövég időtartamát (pl. *ária*, *áriát*). Az egyalakú tőtípusba tartoznak viszont az idegen helyesírású, rövid *o*-ra végződő szavak (pl. *quattrocento*, *trecento*), hiszen hosszú *ó*-ként ejtjük őket, csak írásban szerepel a rövid *o*.

Az idegen nyelvekből átvitt igék csak bizonyos képzőkkel illeszkednek nyelvünkbe. Ilyen magyar képzők pl. az *-l* (*konstruál*, *definiál*, *revanzsál* stb.), a *-z* képző (*púderez*), a *-kodik*, *-kedik*, *-kődik* képző (*smuciguskodik*, *stréberkedik*) és az *-ódik*, *-ódik* képzők (*akklimatizálódik*, *viccelődik*). A magyar képzők ugyanígy jelen vannak a főnév- és melléknévképzésben is: *fúziós*, *rutinos*, *nagystílű*, *smucigság* stb.

A német és angol igetövekhez többnyire *-ol*, *-el* képző járul (*klappol*, *rukkol*, *stimmel*, *steppel*, *stoppol*, *menedzsel*), a francia igetöveken pedig az *-íroz* képző a gyakori (pl. *balanszíroz*, *zeníroz*, *brillíroz*).

Igen gyakori még az idegen elő- és utótagok használata. Ilyenek pl. az *anti-*, *auto-*, *neo-*, *szociál-*, *kultúr-*, *mikro-*, *gráfia*, *-lógia*, *-krácia*, *-szkóp* stb. Az ezekkel

keletkezett összetételek közül íme néhány: mikrohullám, bioáram, ultrahang, hiperérzékeny stb. Mindez pedig azt bizonyítja, hogy az idegen szavak mégsem családtalanok, hanem képesek szócsaládok kialakítására (pl. centrum, centrális, centrálé, centralizál, centralizmus, centralista stb.).

AZ ANGOL HATÁSRÓL NAPJAINKBAN

Napjainkban az angol gyakorol legintenzívebb hatást a világ különböző nyelveire, köztük a magyarra is. Ez tulajdonképpen természetes jelenség, hiszen vezető gazdasági nagyhatalmak nyelvével állunk szemben. A kommunikációs folyamatokban már a középkorban is az egyöntetűsége törekedtek. Úgy tűnik, hogy a mai világszinten lezajló kommunikációs aktusokban, a középkori latin nemzetköziségnek megfelelően az angol nyelv tekinthető domináns szerepűnek. Az elmondottakat példák bizonyítják leginkább. Ilyenek pl. napjainkban a kombájn – 'arató-cséplő gép', diszpécser – 'feladó', business – 'üzlet', businessman – 'üzletember', komputer – 'számítógép', design – 'ipari formatervezés', digest – 'tallózó folyóirat', disc jockey – 'műsorvezető, lemezlovás', grapefruit – 'citrancs', hard-ware – 'tárgyi áru', input – 'adatbevitel', manegement – 'vezetés, cégvezetés', marketing – 'piactervezés', musical comedy – 'zenés színmű', output – 'adatkivitel', protest song – 'tiltakozó dal', public relations – 'kapcsolatépítés', software – 'szellemi áru', spray – 'permet', stewardess – 'légikisasszony', team – 'csoport, témacsoport' stb. szavak. Láthatjuk, hogy az idézett példák egyes elemei annyira a magyar nyelv részévé váltak, hogy írás- és ejtésmódjukban is hasonulnak hozzá. Véleményem szerint azonban azok a szavak jelentenek nagyobb veszélyt, amelyek idegen alakjukban válnak divatosá, mint pl. *drink bar, after shave, night club, snack bar* stb.

JEGYZETEK

¹ Fábíán Pál: Az idegen szavak kérdése. = *Nyelvművelésünk főbb kérdései* (szerk. Lőrincze Lajos). Akadémiai Kiadó, Budapest, 1953, 52. l.

² i. m., 57. l.

³ i. m., 57. l.

⁴ Kiss Lajos: Műveltségyszók, vándorszók, nemzetközi szók. = *MNY*, 1966, 2. sz., 182. l.

IRODALOM

- Idegen szavak.=*Nyelvművelő kézikönyv*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980, 925. l.
- Az idegen szavak.=*Nyelvművelés és beszédtechnika*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1974, 258–261. l.
- Fábián Pál: Az idegen szavak kérdése.=*Nyelvművelésünk főbb kérdései* (szerk. Lőrincze Lajos). Akadémiai Kiadó, Budapest, 1953, 49–81. l.
- J. Soltész Katalin: Az idegen szavak helye a mai magyar nyelv rendszerében.=*A magyar nyelv története és rendszere*. A debreceni nyelvészkongresszus előadásai (szerk. Imre Samu és Szathmári István). Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967, 300–304. l.
- Grétsy László–Ladó János: Az idegen szavak és értékelésük.=*Mai Magyar Nyelvünk* (szerk. Grétsy László)
- Bartha Csilla: Megjegyzések a lexikai kölcsönzésről=*Emlékkönyv Fábián Pál hetvenedik születésnapjára* (szerk. Kozocsa Sándor Géza). ELTE Bölcsészettudományi Kara, Budapest, 1993, 26–36. l.
- Révay József: Újkeletű idegen szavaink=*Magyar Nyelvőr*, 1952, 3. sz., 198–205. l.
- Benkő Loránd–Lőrincze Lajos: Az idegen szavakról=*Magyar Nyelvőr*, 1977, 2. sz. 129–141. l.
- Kiss Lajos: Műveltségyszók, vándorszók, nemzetközi szók=*Magyar Nyelv*, 1966, 2. sz., 129–141. l.
- Papp Ferenc: Vita az idegen szavak használatáról=*Magyar Tudomány*, 1997, 6. sz., 457–459. l.